

Krist og Antikrist

Av Arne Garborg

Publisert i unitartidsskriftet *Mere Lys* i Hanska, Minnesota juli 1914

Artikkelen er antakelig lånt og oversatt fra nynorsk fra tidskriftet *Kirke og Kultur*. Nedenfor er teksten noe justert til normalnorsk (aa til å, at til å, af til av etc.)

I sin siste bok *Kristendom og Folkeliv* gjør Peter Hognestad Fr. Nietzsche til profet og talsmann for Antikrist.

Men der tar han feil. En profet for Antikrist må vel selv være antikristelig? Og all antikristendom pynter seg med kristusnavnet: vil selv være kristendom. Men Nietzsche för ikke med slikt. Han ville være og var helt og fullt hedning.

Dertil kan jeg nå, da jeg har lest *Kristendom og Folkeliv* fortelle Hognestad, at han behøver ikke å vente på antikrist. Den han ut fra sin egen kristendom må gi dette navn, han er kommet for lenge siden.

Det er galileeren jeg tenker på. Han forkynte et evangelium som er helt ut "anti" Hognestads.

Jesu gudsrike var den lykkelige tilværelse, som jordlivet skulle bli, når Guds vilje fikk råde blant menneskene. Og vilkåret for å komme inn i dette Gudsrike var støtt og stadig dette å gjøre Guds vilje. Den kunne vi gjøre, mente Jesus; fordi Gud var vår far og vi var hans barn: Guds vilje var vår egen sanne vilje. Vi behøvde da ikke lenger å engstes for Gud; vi skulle elske Faderen og vise dette ved å holde hans lov, den han hadde gitt for vår synd til vår frelse, og som lot seg samle i en eneste livsregel: de skal unne hverandre som de unner seg selv, eller: som dere vil at andre skal gjøre mot eder, så skal og dere gjøre mot andre. Kan Peter Hognestad tenke seg noe mer uluthersk, antikristelig?

Kirkekristendommen er noe helt annet. Etter den er Gud som før, herren Jahve. Og hans bud er så uendelige i sine krav, at vi ikke kan holde dem. I virkeligheten kan vi bare synde. Vi er helt igjennom synd. Og Gud er strengt juridisk rettferdig: kan ikke tilgi før det er sonet. Det betyr soning med blod; uten blodoffer ingen forlatelse. Men det nytter ikke lenger med kalve- og bukkeblod; menneskeblod behøves til menneskets frelse. Ja, uskyldig menneskeblod. Og mer enn det: ifølge Paulus Messiasblod; etter kirkelæren blodet av et gudemenneske. Uten det ville vi alle ifølge Luther bli fordømt til den evige ild, hvilket Hognestad ellers ikke nevner, av en eller annen grunn.

Men som vel er: Gud er ikke bare rettferdig. Han er også kjærlig. Og i sin kjærlighet har han fra evighet av bestemt seg for å liksom ville skape oss, skjønt han så at vi ville komme til å falle. Således ville han også frelse oss, skjønt han så at det bare ble et fåtall som kom til å bli frelst. Det var derfor han sendte Jesus da tidens fylde kom. Og Jesus var den han måtte være, om soning skulle komme i stand: menneske, for at han kunde la seg ofre, og Gud "for at hans død og blod kunne ha uendelig forsoningskraft."

Her er da Jesu gjerning, det var ikke noe evangelium han skulle forkynne. Ved ham har den Gud som er kjærlighet, til soning for den Gud, som er rettferdig, ofret sin andre til sin første person, og dertil la den andre holde den førstes lov. Derved er alle juridiske former i orden. Og vi gjør oss nytte av denne Guds selvsoning, når vi lar den tredje person i Guddommen

omvende oss og skape i oss den tro på soning og Guds treenighet, som alene kan gjøre oss salige. Denne tro gir oss dessuten barnekår og rett til å kalde Jahve far. Men dette "far" er bare en tittel; Jahve vil sitte i all evighet og se på, at det store flertal av mennesker brenner, og enda være tilfreds. Slik kunne ingen riktig far gjøre.

Når vi sammenligner galileertroen med kirketroen, så ser vi med en gang, at de står "anti" hverandre. Og da Hognestad holder fast ved kirketroen, så blir galileertroen for ham antikristendom, quod erat demonstrandum.

Så var det også for Luther (som helst ville ha Jakobs brev utelatt av testamentet). Og ikke mindre var det slik for Paulus, som i sin Saulus-tid forfulgte Nasareeren med sverd, men senere fikk ham kuet med en himmelsk mot-nasareer: "Kristus". Han har da også gjentagende bannlyst enhver som forkynner et annet evangelium enn det paulinske, "om så det var en engel fra himmelen" (Gal.1.8,9.) Peter Hognestad er helt med her: Paulus evangelium etter Luthers utlegning er for ham det eneste.

Det finnes ennå de som vil gjøre galileeren til Messias; da er det at kirkens Kristus blir antikrist. Men dem finner ikke Hognestad det umaken verd å nevne. Andre stryker hele antikristlæren; de mener at alle kirker og trossamfunn har sin rett, så lenge det er folk som behøver dem. Hognestad bryr seg heller ikke om dem; for ham er lutherlæren det høyeste som er nådd og lar seg nå. Derved er saken for hans del avgjort. Andre bekjennelser, som den jødiske, den katolske, den reformerte, den buddhistiske, holder han fram og dømmer svært kort og helt avgjørende, men rolig og mildt: De er et skritt på veien fram mot lutherdommen. Men de er heller ikke mer, og dermed er de dømt. Lutherkirken er den som skal vinne verden.

Det som gjør Augsburgtroen fullkommen er at den gjør mennesket aldeles ufullkomment, gjør det til bare vrak og skrap og herk, til uendelig stakkarsdom og syndevilje, til noe som det ikke finnes godt i. I følge Hognestad kan enhver av oss lignedes med en mann som er falt utfor en bergvegg og har skamslått seg. Der ligger han; kan ikke røre verken hånd eller fot. Vi er fullstendig hjelpeløse. Sønderknuste og lamme og aldeles ubrukelige. Bare en ting kan vi: vi kan la oss frelse. Kan la en snill mann ta oss på ryggen og bære oss til doktoren. Og nå treffer det seg så heldig, at den snille mannen som vil ta oss på ryggen, det er Gud, og at doktoren likedan er Gud. Gud må bære oss til Gud, forteller Hognestad. Og skal vi kunne gjøre noe som er ikke-synd, må vi la Gud gjøre det, i oss og for oss. Han må ville og han må virke; vi kan ikke og skal ikke være annet end Guds marionetter. Dette er ren luthersk lære, mener Peter Hognestad.

Som jeg satt og strevet med å arbeide mig igjennom dette, måtte jeg minnes de lykkelige barneårene da jeg ble seigpint med Jesper Brockmann og Johan Arnt. Hutte-meg-tu tenkte jeg, står vi her ennå? Og et gammelt spørsmål våknet: hvorfor vil Gud gjøre seg så mye bry med herk, som ikke duger til noen ting? At han ikke kan la oss dø, hvor vi ligger? Å dø er dog det eneste som slik stakkarsdom kan; og har godt av? - Selve helvete blir så uendelig meningsløst. Ild kunde være bra til å gjøre ende på slikt skrap, liksom vingårdmannen i evangeliet brente opp det unyttige treet. Men koste evig ild på rusk og rask, som det aldri kan bli nytte med på noen måte? Et annet spørsmål melder seg.

Det var engang et friskt og sterkt folk dette norske. Et folk, som hadde livsmot og dermed livsrett. Nå holder vi oss med en statskirke som preker livsoppgivelse for det, og det drev vi på med i århundre etter århundre. Så snart ligger vel folket der som denne Hognestads lutherske krusling under bergsstupet. Ligger der! I motløshet. I maktesløshet. Kan ikke hjelpe seg selv og bryr seg ikke om hjelp; trenger i høyden en likkiste. Var det da ikke like godt å bestille kiste? Men finnes det anden råd, - skulle det da ikke være bedre å sende folket en

"som du skal" galileer! - enn å la noen prester og legprekere sutre og sukke dag og kveld: du kan ikke, du kan ikke? - Nå, det er sant; det var sannheten jeg skulle skrive om. Den lutherske sannhet, som skal vinne verden, altså.

Luther sa til paven: "Når jeg er død skal du forgå." Hognestad er ennå modigere. Den britiske misjon er bare barneverk mot den skandinaviske. Og den russisk-greske kirke med tsaren til pave, den, som legger under seg et stykke av verden rett som det er, og kan hilse på oss også før vi vet ordet av det, - når det norsk-lutherske misjonsselskap rykker ut, så spør ingen lenger etter tsaren. Ennå mindre kan vi bry oss om slikt som at mange religiøst tenkende begynner å arbeide for en forståelse mellom de forskjellige trossamfunn, således at disse kan ha hver sine former og måter, men mer og mer skulle lære å forstå hverandre i de grunnsannheter som til slutt all tro samler seg om (det verdenssamfunn som arbeider med dette hadde sitt sjette alminnelige møte i Paris sist høst). Men den lutherske kirke alene eier sannheten, mener pastor Peter Hognestad.

Bare en makt synes Peter Hognestad å være engstelig for, og det er om denne makt slett ikke skulle ha Gud med seg: Jesuittene. Men angsten stikker ikke dypt. I virkeligheten kan jesuittene snarere bli Hognestadkirken til gagn: kan skremme statsmakten til å innføre mer dogmatikk i skolene. Det ville ellers statsmakten gjøre uklokt i; mange kan bevitne med mig, at jo mer dogmatikk, desto mindre tro. Men Hognestad trenger ikke å bekymre seg om det; han vet, at statsmakten hører mer på kirkens venner enn på fritenkere. Særlig i en så reaksjonær tid som denne da alle "samfunnsstøtte"-tanker har vind i seilene. Han har visst all grunn til å ta jesuitt-spørsmålet med ro.

Han kan ta det rolig i det hele tatt, tenker jeg. Om de kristne ble det en tid sagt: se hvordan de elsker hverandre! Siden ble kristendommen kirke og fik dogmatikk og makt. Da ble det sagt: hør hvordan de dømmer hverandre! Og etter hvert mer og mer: se hvordan de forfølger hverandre! - Det var kirketanken som forfulgte Antikristtanken: far- og brortanken, alle steder hvor den våget seg fram. Til sist gikk det så vidt med krig og inkvisisjon og bål og brand for Kristi skyld og i Kristi navn, at staten blev nødt til å få ende på denne kirkelige djevledansen.

Nå snur det igjen. Kirken, som alle dager fordømte frihetslengselen, begynner selv å kreve frihet.

D. v. s. den vil være noe mer fri fra statsmakt og statstilsyn. At en mann som i visse ting hører på galileeren nesten like mye som på Paulus og Luther, - at en Carl Konow skal ha en prekestol i den norske kirke, - det piner visst Hognestad mer enn de fleste, skjønt han ikke sier noe om det.

Statskirken vil være friere: ha mer makt. Og om det her i lutherdommen ikke er stort annet end makt over åndslivet den kan tenke på å få, så har ikke dette lite å si. Det er rent ut et spørsmål om overlevelse for den strenge lutherdom å kunne bestemme hva folk heretter skal tro; frihet (makt) til å råde over kirken og skolen trenger de Hognestad-lutherske.

Vi andre vet, at kirkefrihet av dette slag vil medføre mye samfunns-ufrihet, samfunns-løgn. Og gir vi opp noe av den frihet vi her har - ja; det vil koste våre barn en seig strid å vinne tilbake det vi da kaster fra oss.

Til slutt bør jeg nevne, at med alt det jeg har å si på *Kristendom og Folkeliv*, er det mye godt i boken. Jeg kan være med lange stykker i det uteologiske.

For Peter Hognestad blir det ellers mer og mer vanskelig å få prestekjolen av seg. Teologen stikker ikke minst til stede når han er litterær og siterer dikter-tanker og ord; det han siterer er bare slikt som han - med mer eller mindre rett - kan bruke i sin krig.

Jeg blir selv sitert et par steder, så jeg vet om det. På en hjertens mild og utrolig måte blir jeg oppsatt til fugleskremsel; blir "pessimistisk", "buddhistisk", "katolsk", "unitar" og alt som fælt er. Så har jeg ikke selv skremt ungdommen fra mig med nasareisk antikristendom, så kunne jeg ingen bedre hjelper få til det enn Hognestad, skulle jeg tro. Men det må så være. At galileeren får hvile rolig i sin grav, det er like viktig for kirkens prester og eldste - flertallet av dem - som det var for de levittiske i den første påsketid.